

ΤΙΜΗ 5€

ΤΕΥΧΟΣ 152 • ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2024

the books' journal

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ • ΓΡΑΜΜΑΤΑ • ΤΕΧΝΕΣ • ΙΔΕΕΣ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΡΜΑΟΣ

Μια προσωπικότητα των βιβλίων

ΝΙΚΟΣ ΠΡΑΤΣΙΝΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΑΡΘΑΛΙΤΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΙΝΑΚΟΥΛΑΣ, ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΤΣΕΛΕΜΕΓΚΟΣ
ΗΛΙΑΣ ΚΑΝΕΛΛΗΣ

Η μαγεία της αυταπάτης
ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΖΟΥΡΟΣ

Ιδέες της καλοσύνης στον Σεφέρη
ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ

Ντάνιελ Κάνεμαν
ΤΑΚΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

Φειδίας: απλότητα και μεγαλείο
ΑΝΕΣΤΗΣ ΜΕΛΙΔΩΝΗΣ

Σιμόν ντε Μποβουάρ
ΜΑΙΡΗ ΚΑΙΡΙΔΗ

Ο Πολ Όστερ και τα όπλα στις ΗΠΑ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΝΑΘΑΝΑΗΛ

Το πένθος μετά τον Α΄ Παγκόσμιο
ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΠΟΓΙΑΤΖΗΣ

JAY WINTER

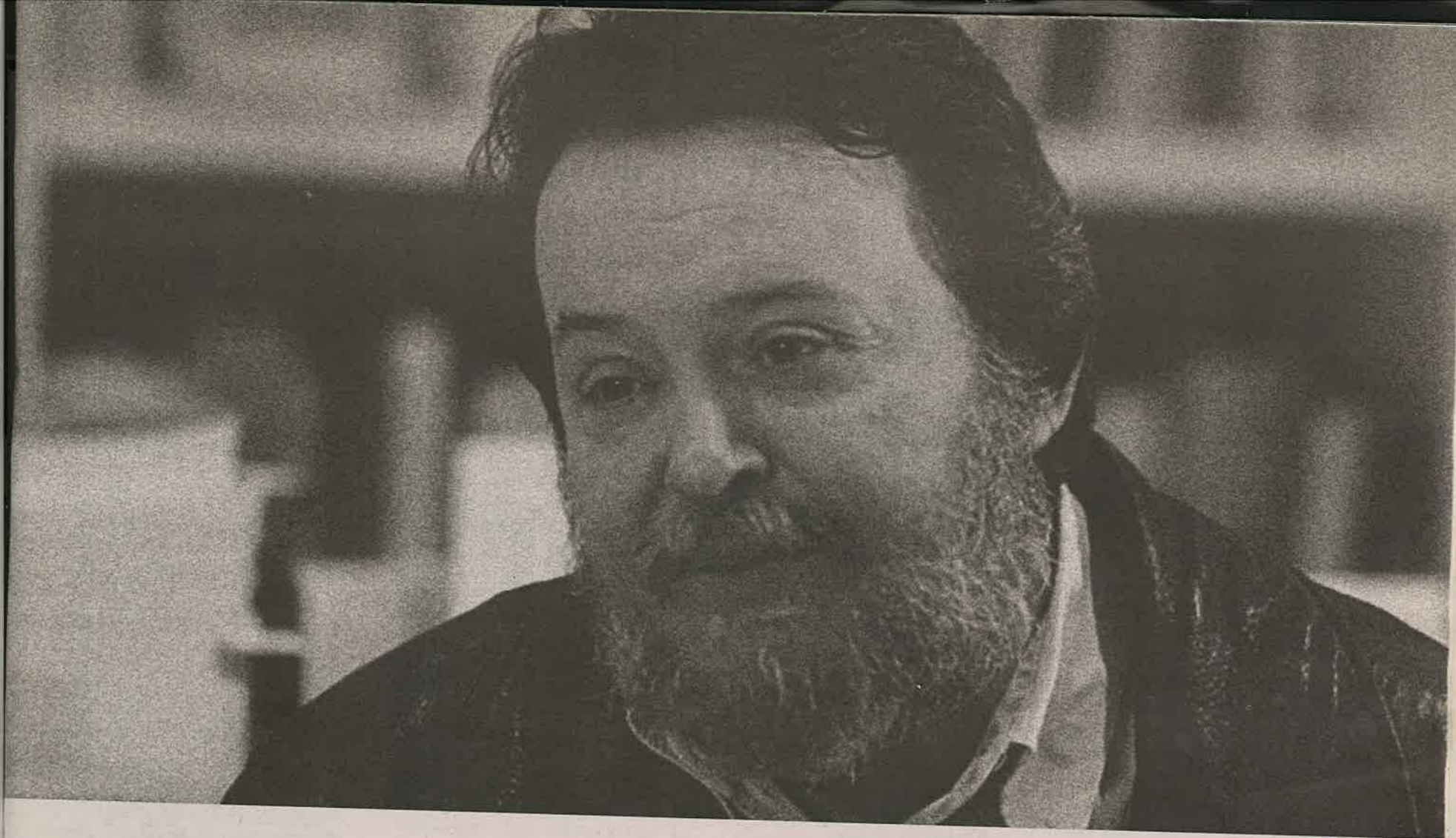
Η Λωζάνη και ο πολιτικός
έλεγχος του πολέμου

ΜΠΑΪΡΟΝ

Η πολιτική και ποιητική ταυτότητα ενός φιλέλληνα

ΚΑΡΟΛΙΝΑ ΜΕΡΜΗΓΚΑ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΟΥΝΤΗΣ ΝΤΕ ΦΑΜΠΡΙ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΠΛΑΘΡΑΣ
ΣΥΜΕΩΝ ΓΡ. ΣΤΑΜΠΟΥΛΟΥ

Μνήμη Δημήτρη Αρμάου (3 Αυγούστου 1959-31 Μαΐου 2015)

Μια προσωπικότητα των βιβλίων

Από τον ΗΛΙΑ ΚΑΝΕΛΛΗ

Μερικά πρόσωπα από το χώρο του βιβλίου είναι, ή ήταν, κάτι πολύ περισσότερο από καλοί επαγγελματίες, εμπνευσμένοι μεταφραστές, δεξιοτέχνες επιμελητές, άνθρωποι καλού γούστου, έμπειροι της τυποτεχνίας...

Προσωπικά, έχω γνωρίσει πολλούς ταπεινούς εργατές του βιβλίου που δεν τους φτάνει να κάνουν απλώς με μεγάλο επαγγελματισμό τη δουλειά τους. Προσωπικότητες που βρίσκονται παντού, συχνά οι ίδιοι με άριστο τρόπο σε όλες τις ειδικότητες: στην επιλογή βιβλίων και στην κατάρτιση της φυσιογνωμίας των εκδοτικών οίκων, στην αρτιότητα των κειμένων που τυπώνονται, στην καλαισθησία των βιβλίων. Πρόσωπα βαθιάς παιδείας, φανατικά για γράμματα, που αφιέρωσαν τη

ζωή τους στο βιβλίο και συνεχίζουν να το υπηρετούν με πάθος και αφοσίωση.

Ένας τέτοιος άνθρωπος υπήρξε ο Δημήτρης Αρμάος, που πέθανε έπειτα από σύντομη αρρώστια τον Μάιο του 2015. Ποιητής, ανήσυχος φιλόλογος (το διδακτορικό του, στην *Ερωφίλη* του Γεωργίου Χορτάτση, είναι μια βαθιά κατάδυση στον ωκεανό των παραδόσεων και των κειμένων για την ερωτική εκδίκληση), βαθύς γνώστης της λογοτεχνίας, απαιτητικός, έγινε το είδωλο των φανατικών του βιβλίου όταν εμπνεύστηκε και προχώρησε τη μοναδική σειρά των εκδόσεων Gutenberg, Orbis Literae, ήδη από την κυκλοφορία του πρώτου βιβλίου, του *Μόμπι Ντικ* του Χέρμαν Μέλβιλ, στη μετά-

φραση του Αθανασίου Κ. Χριστοδούλου. Ο Αρμάος ήταν ο ριψοκίνδυνος μάστορας μιας τυπογραφίας αξιώσεων, που δεν παρήγαγε μόνο καλά βιβλία αλλά, πρωτίστως, εντυπωσιακού μόχθου εκδόσεις που προορίζονται να μείνουν: εξαιρετικές επιλογές από την κλασική λογοτεχνία με αξιοσημείωτες μεταφράσεις, καλαισθησία, εξαιρετικά χαρτιά, πρόλογοι και επίμετρα για τους συγγραφείς και τα βιβλία, πολυτονικά κείμενα στοιχειοθετημένα με άψογη τυπογραφία χωρίς λάθη, παροράματα και παραδρομές, εντυπωσιακά έργα τέχνης στο εξώφυλλο. Ο ίδιος εμπνεύστηκε και εργάστηκε και για την άλλη σημαντική λογοτεχνική σειρά του ίδιου οίκου, την Aldina, με πολλά νεότερα

και πολύ καινούργια βιβλία της νεότερης γραμματείας. Δεν πρόλαβε να βγάλει ούτε ένα – αλλά η σύζυγός του, η Ζωή Μπέλλα, που είναι υπεύθυνη για τη σειρά, αποδείχτηκε εξίσου δαιμόνια.

Στον Δημήτρη Αρμάο, την τεράστια αυτή προσωπικότητα του βιβλίου, είναι αφιερωμένες οι επόμενες σελίδες του *Books' Journal*. Γραμμένες από φίλους του, αποδίδουν το μέγεθός του σε ό,τι καταπιάστηκε. Φιλοξενούμε και δύο σελίδες με ενδεικτικά της ποιητικής του κομμάτια του.

Για τον Αρμάο το βιβλίο δεν ήταν μέσον βιοπορισμού ή καριέρας, αλλά το βασικό στοιχείο του πολιτισμού μιας χώρας. Το μεράκι, το πάθος του και ο επαγγελματισμός του μας οδηγούν.

Η Θεωρία του Ενιαίου Πεδίου

Από τον ΝΙΚΟ ΠΡΑΤΣΙΝΗ

Δεν θυμάμαι πώς ακριβώς είχα γνωρίσει τον Δημήτρη Αρμάο· πάντως ήταν στα μέσα της δεκαετίας του 1990. Έχω μόνο μια αμυδρή εικόνα από την πρώτη συνάντησή μας. Είχαμε βρεθεί τυχαία (εν) μέσω πολλών κοινών γνωστών και φίλων. Είχε διαβάσει, μου είπε, κάτι ισπανικά Χρονικά των Ανακαλύψεων που είχα μεταφράσει, καταγραφές και περιγραφές της ανακάλυψης και της κατάκτησης του Νέου Κόσμου. Μου πρότεινε συνάντηση για να μιλήσουμε για ισπανικά και πορτογαλικά λογοτεχνικά έργα που θα με ενδιέφερε ίσως να μεταφράσω. Διαπίστωσα, στη συνάντηση, πως γνώριζε αρκετά καλά τα πιο πολλά από αυτά που του πρότεινα, ειδικά τα παλαιότερα. Εκείνος ενδιαφερόταν, μου είπε, να τα εντάξει στην εμβληματική σήμερα, στα σπάργανα τότε, σειρά *Orbis Litterae*, της οποίας ήταν ο εμπνευστής, ο αυτουργός και ο επιμελητής (editor) στις εκδόσεις Gutenberg. (Όπως και της σειράς *Aldina*, αργότερα, που δεν πρόλαβε να δει να υλοποιείται.) Είχα πιστέψει, τότε, πως ήταν οι ήδη πολλοί κοινοί γνωστοί ή φίλοι — οι «μικρόκοσμοί» μας — η αιτία της γέννησης, αυτόματα και αβίαστα, μιας αρκετά προσωπικής σχέσης δίχως σκαμπανεβάσματα — η οποία, με το πέρασμα του χρόνου, χάρη σε εκείνον, οδήγησε στη γνωριμία μου με πολλά, και εντυπωσιακά διαφορετικά μεταξύ τους, αξιόλογα άτομα. Ο Δημήτρης Αρμάος δεν βρέθηκε μεταξύ των ατόμων της καθημερινής, ή έστω τακτικής, παρέας μου, ούτε και απέκτησα, τελικά, λόγω των σχετικά αλλότριων ενασχολήσεών μου, τότε, κάποια μόνιμη/σταθερή και μακρόχρονη επαγγελματική (έστω) συνεργασία μαζί του. Ωστόσο, μόνο χαρές και οφέλη μου χάρισε η σχέση μας, εκτός από τη λύπη της αρρώστιας και του τέλους, το 2015. Τώρα που κάθομαι, με πολλή χαρά και με κάποια περίσκεψη, να γράψω λίγες γραμμές για αυτόν και να τον αναπολήσω, στο νου μου έρχονται πολλά και πολύ ιδιαίτερα στοιχεία του χαρακτήρα του, που τότε σαν να έμεναν πεισματικά κάπως στην αφάνεια. Εξαιτίας του ή/και εξαιτίας μου; Δεν ξέρω. Εν πάση περιπτώσει, οι αναμνήσεις μου από τις

Giuseppe Lorenzo Gatteri, *Ο Δάντης παραδίδει την επιστολή στον ηγεμόνα της Βερόνας Cangrande della Scala* (?), περ. 1860-1870. Στυλό και καφέ μελάνι, ακουαρέλα διαφόρων χρωμάτων σε μπεζ χαρτόνι, δεμένο από τη Matilde Weber Gatteri, Τεργέστη 1904. Το κείμενο της επιστολής έχει μεταφράσει στα ελληνικά ο Δημήτρης Αρμάος.

συναντήσεις μας είναι ανάλαφρες σαν σκιές, οι οποίες όμως έχουν κάτι το πολύ συμπαγές και, παράδοξο για σκιές, έντονα χρώματα.

ΠΟΛΥΣΧΙΔΗΣ

Ο Αρμάος αποδείχθηκε για μένα, με τον καιρό, αφάνταστα πολυσχιδής, παρότι έδινε την αίσθηση ανθρώπου απλού και κάπως «δεδομένου» ως προς τα ενδιαφέροντά του. Νομίζω πλέον πως έκρυβε επιμελώς τις πολλές φουρτούνες μέσα του, από θάλασσες ποικίλες, που πάντα ανέσυραν στην επιφάνεια του νερού θησαυρούς και/από ναυάγια. Θυμάμαι την πρωταρχική αίσθηση, που καταπώς λένε πολλοί είναι και η αίσθηση που οριοθετεί την κάθε σχέση: ήταν σαν να είχαμε κάπου κάποτε, σ' ένα απώτερο παρελθόν, προϋπάρξει φίλοι και ξαναπιάναμε το νήμα της οικειότητας. Αξίζει να σημειωθεί, ο ανοιχτόκαρδος και διακριτικός Δημήτρης με το τρανταχτό γέλιο, ήταν μια πολύ διακριτή μορφή, αναγνωρίσιμη, αγαπητή και easy going σε μεγάλο μέρος τριών (και βάλε...) γενεών της πνευματικής και καλλιτεχνικής Αθήνας. Τον είχαν χαρακτηρίσει μέχρι και Φάλσταφ... Ποτέ δεν άκουσα κακό λόγο από αυτόν για κανέναν. Ποτέ κανείς δεν μου τον κακολόγησε. Ίσως γιατί οι φίλοι του, αν κρίνω από λόγου μου, ήταν επιμελώς εξατομικευμένες. Και ως αγαπούσε τις παρέες και τις συ-

νάξεις. Σεμνός αλλά βέβαιος για τον εαυτό του, δεν έμπαινε στον πειρασμό να προβληθεί μέσα από μια παρέα, μια «λογοτεχνική συντροφιά». Και δεν παρασύρθηκε ποτέ από κάποιο ρεύμα (ειδικά αν ήταν το mainstream). Στο σημείο αυτό θυμάμαι τη σαφή (και σοφή κατ'εμέ) άποψή του, στη δεκαετία του 2010, σε συζήτησή μας σχετικά με την προοδευτική/πρωτοποριακή, όπως θεωρείτο τότε, αφαίρεση «κηρυγμάτων μίσους» από τα σχολικά βιβλία ιστορίας. Δηλώνοντας απλά πως βαριόταν τις «βαρύνουσες απόψεις» της Ρεπούση αλλά και των πολέμιών της, με ρώτησε: «Εσύ, δηλαδή, ειλικρινά, τι θυμάσαι για τον Βουλγαροκτόνο από τη βαρετή σχολική βυζαντινή ιστορία;» (Δεν είμαι ιστορικός, δεν «έρχομαι» από τις επιστήμες του ανθρώπου». «Πως τύφλωσε χιλιάδες Βούλγαρους», απάντησα. «Σωστά, και οι Βούλγαροι θα θυμούνται τον Χάνο Κρούμο που έπνε κρασί στο κρανίο του Νικηφόρου Α'. Το βίαιο στοιχείο είναι που ορίζει την ιστορική/συλλογική και την προσωπική μνήμη. αλλιώς λησμονούμε τα πάντα. Και αν τα λησμονήσουμε, μπορεί και να τα επαναλάβουμε, ασχέτως προθέσεων. Ο δρόμος για την κόλαση είναι στρωμένος με καλές προθέσεις».

Εκτός κύκλων και κυκλωμάτων ήταν πάντα ο Δημήτρης Αρμάος, παρά τις αναγκαίες επαφές και τις τριβές με ανάλογες καταστάσεις, ας όψεται η επιβίωση. Ένας

πράος, μοναχικός λύκος μες στο αγριεμένο πλήθος. Πολύ «μοντέρνα» στάση. Και πραγματιστική, σε τελική ανάλυση.

Βιώσαμε μια χαλαρά φιλική, μοναδική σχέση είκοσι πέντε χρόνια, από την οποία θυμάμαι πολλές συζητήσεις, αρκετά ξενύχτια, λιγοστές εκμυστηρεύσεις, ηθελημένα ή αθέλητα υπόρρητες: δεν ήθελε θαρρείς να βαρραίνει τους άλλους με τα προσωπικά του προβλήματα, ούτε και με τους οικείους δαίμονές του. (Μάντευε πάντως κανείς πως υπήρχαν και αυτοί, όπως και οι φουρτουνιασμένες θάλασσες, εντός του...) Ίσως, βέβαια, η στάση αυτή να αφορούσε μόνον εμένα, δεν θα το μάθω ποτέ. Με εμένα, κατ'εμέ πάντα, στάθηκε πάντα ανοιχτός και συνάμα ανεξήγητα/αναπάντεχα ντροπαλός. Τόσο που με ωθούσε να τον γνωρίζω για να εξιχνιάσω αυτή την αιδημοσύνη. Και έτσι γνωρίζομασταν, σιγά σιγά, όλο και πιο καλά. Ήταν μια γενική μέθοδος του ή αφορούσε εμένα μόνο; Μάλλον γενικά, αλλά δεν είμαι και σίγουρος.

Πολύ σύντομα διαπίστωσα πως οι ενασχολήσεις του ήταν πολλές, ποικίλες, εναλλασσόμενες και, κυρίως, αλληλεπικαλυπτόμενες και αλληλοτροφοδοτούμενες, επωφελώς για τον κοινωνικό του περίγυρο. Εμάς, τους φίλους του δηλαδή, που ανάθεμα και αν κατάλαβα τι κοινό έχουμε, πέρα από φίλοι του... (Για τον ίδιο, δεν ξέρω κατά πόσο επωφελώς, από υλική σκοπιά κρίνοντας...) Λαμπρός και αγαπητός από τους μαθητές καθηγητής της δευτεροβάθμιας, editor, ερασιτέχνης τυπογράφος, μεταφραστής, ποιητής, δοκιμογράφος. Και παράλληλα σύζυγος, πατέρας, φίλος, αλλά και σοβαρός και συγκρατημένος οιονεί μποέμ: έτοιμος πάντα για ξενύχτι και συζήτηση με πολύ διαφορετικούς ανθρώπους, συγγραφείς, διανοούμενους, καλλιτέχνες, επιστήμονες, μαθητές του. Για όλους λειτουργούσε ως σημείο αναφοράς, ως ένα νοητό κέντρο γύρω από τον οποίο όλοι αυτοί περιφέρονταν αρμονικά, αφήνοντας τις όποιες αντιπαλότητες και μνησικακές τους να καταλαγιάζουν. Είχε την ικανότητα να βοηθά τις πιο αντίθετες απόψεις να συνομιλήσουν και να αναμετρηθούν άνευ ενδοιασμών για λόγους καθωσπρεπισμού ή ιδιοτελείας. Προσόν καλού παιδαγωγού, το

οποίο προσάρμοζε επιδέξια στις συζητήσεις του μπαρ.

Είχε επίσης την ικανότητα να φέρνει σε επαφή ανθρώπους με διαφορετικές καταβολές, «μαντεύοντας», ακόμα και με πολύ λίγα στοιχεία, τα ενδιαφέροντα και τα ταμπεραμέντα τους. Ενσυναίσθησης; Πιθανόν. Ή απλώς παρατηρητικότητα, μαζί με διεισδυτικότητα, σπλιωμένη με πολυμάθεια και ευρυμάθεια· καθώς και ενδιαφέρον για τον εκάστοτε συνομιλητή. Δηλαδή τα όσα αυτός έλεγε ήταν σε σχέση πάντα με το ποιος ήταν ο συνομιλητής, καθώς και το πού, και το πώς τα έλεγε — άξιος μαθητής του R. Jakobson. Ανυστερόβουλα πάντα. Εκτός αν ως υστεροβουλία θα του καταλόγιζε κανείς την αποστροφή προς τις ατελέσφορες έριδες «ανθρώπων του «πνεύματος», (Η προηγούμενη πρόταση στέκει και χωρίς εισαγωγικά). Ήταν, βλέπετε, και λαμπρός ακροατής!

Ως εξαιρετος φιλόλογος συγκριτολόγος —τό μνημειώδες έργο του με τον τίτλο *Η προσφορά της ξεριζωμένης καρδιάς. Προϊστορία και λειτουργία του θέματος στην Ερωφίλη του Χορνάτση* (Gutenberg 2011, 2020), διδακτορική διατριβή του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, δεν έχει μελετηθεί ούτε και αξιολογηθεί/αξιολογηθεί επαρκώς, ιδίως σε συνάρτηση με τις προεκτάσεις του και σε εξωευρωπαϊκές γεωγραφίες — ήταν σε θέση να αντιλαμβάνεται εύκολα αξίες και σημασίες στο κάθε «άλλο», στις θέσεις του κάθε «Άλλου». Ο «Άλλος» μπορεί να ήταν συνάδελφός του, καθηγητής της δευτεροβάθμιας, που πάλευε για να εκδίδει τακτικά την πρώτη μεταπολιτευτική εφημερίδα στα μακεδονικά, τότε, τη δεκαετία του 1990 που το «Μακεδονικό» ήταν στο φόρτε του. Μπορεί να ήταν ένας μαθητής του που έκανε τις πρώτες του προσπάθειες στην ποίηση. Μπορεί να ήταν ένας πρωτόπειρος μεταφραστής, τον οποίο ο Δημήτρης εμπνύωνε και υποστήριζε προκειμένου αυτός να αναλάβει τη μετάφραση κάποιου μείζονος έργου, την οποία θα επιμελείτο εκ των υστέρων σχολαστικά ο ίδιος, λειτουργώντας ως «δίχτυ ασφαλείας» για τα δύσκολα. Γιατί ο Αρμάος υποστήριζε παθιασμένα, όσο και διακριτικά, τις προσπάθειες πολλών, ακόμα και μετρίων, να δημιουργήσουν, μένοντας ο ίδιος στη σκιά. Πίστευε στην εκπαίδευση, σε όλα τα πεδία, στη βελτίωση του ατόμου και των πραγμάτων, μέσα από τη δημιουργία. (Υπο)στήριζε σε αυτό τον Άλλο πάντα, εν

είδει πνευματικής μαιας. Χωρίς αυταπάτες για κάποια ανταπόδοση. Ο άνευ ορίων δοτικός Δημήτρης «έκανε πολλούς μάγκες», όπως έχει πει κοινός φίλος. Εν γνώσει του, νομίζω... Του άρεσε πολύ να δημιουργεί (και) μέσω των άλλων.

Θα πίστευε κανείς πως ο πάντα «ανοιχτός» Δημήτρης Αρμάος θα ήταν και ένας θιασώτης των νεωτερικών απόψεων που προσβέβουν την εγγενή πολυσημία των μείζονων καλλιτεχνικών έργων. Και όμως, στα λιγοστά βιβλία που μετέφρασε ο ίδιος —επιλογή και εκδοτική πρότασή του πάντα— συγκαταλέγεται και η αφιερωματική επιστολή του Δάντη προς τον ηγεμόνα της Βερόνας Cangrande della Scala, όπου ο Δάντης δεν διστάζει να ποδηγετήσει την ανάγνωση της *Θείας Κωμωδίας*, προκρίνοντας επιδεικτικά την ερμηνεία του έργου του βάσει της θεολογικής του αλληγορίας, η οποία διατυπώνεται ρητά στην ανάλυση του εισαγωγικού μέρους από το Πρώτο Άσμα του «Παραδείσου». Τον είχα ρωτήσει επί αυτού κατ' ιδίαν, εκλιπαρώντας μια τοποθέτησή του σχετικά. Και μου είχε απαντήσει σχεδόν διδακτικά, αποφεύγοντας το «γελάκι» —ο Δημήτρης Αρμάος εξάλλου δεν αρεσκόταν στα γελάκια, όταν γελούσε το έκανε ηχηρά, σοβαρά, σιβαρά—, με την «κωμική» θυμοσοφία που συχνά τον διέκρινε, οιονεί συβιλικά: «Ξεχνάμε συχνά πως ο συγγραφέας ενός έργου είναι και αυτός ένας επαρκής αναγνώστης του. Έχουμε γίνει πολύ εγωκεντρικοί».

Όποτε θυμάμαι την ερώτησή μου αυτή, φέρνω στο νου, σχεδόν ταυτόχρονα, και μια θυελλώδη πολυμερή όσο και ατελέσφορη συζήτηση σχετικά με το «βάρος» στην ελληνική γραμματεία τού άρτι εκδοθέντος τότε έργου της Ζυράνας Ζατέλη *Και με το φως του λίκου επανέρχονται*. Σε μια «εμβριθή» παρατήρηση μέλους της παρέας πως οι πιο πολλές σελίδες του ογκώδους αυτού έργου του «ελληνικού μαγικού ρεαλισμού» —όπως είχε χαρακτηριστεί τότε από τους επαίοντες— ήταν ανλημένες από, και εγώ δεν ξέρω ποιο, μακεδονικό λαογραφικό αρχείο, κατακεραύνωσε την ενδημική μίρλα των «ειδικών»: «Ναι, αλλά αυτή έκαστε και το έγραψε!». Πάντα θετικός και «καλόβολος» απέναντι στις απόπειρες μεγάλης πνοής — στον νου μου φέρνω και τη θετικότητά σίαση του απέναντι στη βράβευση του *Σύσσημου* του Νίκου Παναγιωτόπουλου, έστω και αν επέμενε με πάθος πάντα στη «διαβαστερότητα» του κάθε έργου, ως έσχατη αξία του, ειδικά αν

ήταν μια μετάφραση.

Οπότε, φυσικά, λάτρευε σημειώσεις, προλόγους και επίμετρα ικανά να βοηθήσουν την (ορθή) πρόσληψη των δύσκολων έργων. Ήταν και δεινός φιλόλογος εξάλλου. Αμφίσημος από θέση, με μια άποψη πάντα ανάμεσα στο εν τω γεννάσθαι και τω γίνεσθαι, και συνάμα συμπεριληπτικός, καθόλου ανασφαλής, ικανός να αλλάζει γνώμη.

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ

Είχε πάμπολλα πνευματικά ενδιαφέροντα. Αναγεννησιακό πνεύμα στον θρυμματισμένο κόσμο της εξειδίκευσης. Λίγο πριν αρρωστήσει, ξέροντας ότι προερχόμουν από τις θετικές επιστήμες, μου ζήτησε, μεταξύ δεύτερου και τρίτου ποτού, να του εκθέσω τη Θεωρία του Ενιαίου Πεδίου. Κάπως αμήχανα του είπα πως δεν την κατέχω. «Την ξέρεις, όμως, ίσως να νιώθεις πως δεν την καταλαβαίνεις απόλυτα. Πιστεύω, όμως, πως μπορείς να μου πεις δυο λόγια. Ίδια έλλειψη απόλυτης κατανόησης ένιωθα κι εγώ μεταφράζοντας το έργο του Giorgio Agamben *Χρόνος και Ιστορία*», μου είχε πει. Ο Δημήτρης Αρμάος είχε τολμήσει να το μεταφράσει, το 2003 — είναι, ίσως το πρώτο έργο του Ιταλού που εκδιδόταν στην Ελλάδα. Πρόταση του ίδιου στον εκδότη. Ήξερε και θαύμαζε τον συγγραφέα από τα φοιτητικά του χρόνια στην Ιταλία. Εξαιρετική μετάφραση σε δύσκολο δοκιμακό λόγο. Χαρίζοντάς μου το βιβλίο, μου είπε και δυο λόγια για τον συγγραφέα, σχεδόν παντελώς άγνωστό μου τότε, πάντως ικανά να με κάνουν να το διαβάσω και να αρχίσω να παρακολουθώ τον «δυσνόητο» Ιταλό.

Ήταν δάσκαλος ικανός να εμπνέει, ανά πάσα στιγμή. Όντας και εγώ μεταφραστής, θα ήθελα να αναφέρω πως στο μεταφραστικό πεδίο η μεγάλη αγάπη του Δημήτρη ήταν η ποίηση. Μου είχε εξομολογηθεί πως είχε στα σκαριά σχέδια για τη μετάφραση Πάουντ καθώς και ολόκληρης της *Θείας Κωμωδίας*. Σε ένα συρτάρι του, μετά θάνατον, βρέθηκαν, σχολιασμένες, κάποιες εμπνευσμένες και ευρηματικές μεταφράσεις του ποιημάτων του Αγίου Ιωάννη του Σταυρού, οι οποίες δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό *Νέο Πλανόδιον* (<https://neoplanodion.gr/2020/12/29>). Δεν βρήκε το χρόνο για πολλά σχέδιά του. Τελειομανής και πολυπράγ-

μων, πιεζόμενος παράλληλα και από τη βιοπάλη και νικημένος από μια μοίρα που έκοψε πρόωρα το νήμα της ζωής του.

Στα πολλά πνευματικά ενδιαφέροντα του Δημήτρη Αρμάου περιλαμβάνονταν, σε μεγάλο βαθμό οι άνθρωποι, ακόμα και πέρα από τους εντός των τειχών διανοούμενους και καλλιτέχνες. Έβρισκε χρόνο για να δώσει διαλέξεις στους συμπατριώτες του στην επαρχιακή Άμφισσα για την ιστορία του τόπου, καθώς και για να επιμεληθεί την έκδοση έργων ποιητών τοπικής εμβέλειας. Τον ενδιέφεραν τα «θεωρούμενα» μικρά εξίσου με τα μεγάλα. Γι' αυτό και του είχα μιλήσει κάποτε για τη ρήση του βουδιστή φιλόσοφου Ναγκαργιούνα, «Τίποτα δεν είναι μόνο αυτό που είναι». Μου απάντησε πως την κατανοούσε και εννοούσε πάντα να εφαρμόζει τα πορίσματά της δημιουργικά.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΣ

Ξαναδιαβάζοντας πρόσφατα το ποιητικό έργο του *Βίαιες εντυπώσεις των ετών 1975-2007* —ελάχιστα μελετημένο ακόμη, και από λίγους— κατάλαβα κάπως τη θεωρία του Ενιαίου Πεδίου, που θέλει να συνδέσει όλα τα πεδία της φυσικής. Κάτι ανάλογο με αυτό που έκανε ο Δημήτρης Αρμάος για όλα τα πεδία της ζωής, νοητά και αισθητά, στην ποίησή του, συνδέοντας με μαστοριά μεγάλες και μικρές στιγμές από βιώματα και αναγνώσματα. (Στο βιβλίο βρήκα ακόμη και λόγια μου σε στιγμές νυχτερινής διασκέδασης). Και θυμήθηκα μια συζήτησή μας σχετικά με τη «γέννηση» κάθε καλού ποιήματος. Μου είχε πει πως το ποίημα γεννιέται από τις φαινομενικά ασήμαντες, παρεμπιπτούσες λεπτομέρειες σε ένα έντονο βίωμα. «Όπως, λ.χ., η ανάμνηση πως, την ημέρα του θανάτου του πατέρα σου, ο σκύλος σου έβγαλε κριθαράκι και σε τριβέλιζε η σκέψη πως έπρεπε να τον πας άμεσα στον κτηνίατρο!»

Κλείνω με ένα από τα πλέον προσφιλή μου ποιήματά του:

ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΣ ΜΟΝΟΛΟΓΟΣ: FINALE

Στό άντικρινό μονάχα κάθισμα
Μιά νεαρή
Πλέκοντας με δυο θαυμάσια χέρια
Σ' όλο τὸ ταξίδι
Γλυκά πού ἀπόθησε
Τὴν ὄχληρή μου σκέψη
Καὶ τὸν πελώριο περιέστρεψε
Τροχὸ ξανά.